

ПЛЕНУМ ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

23 березня 2012 року

м. Київ

№ 6

Про судові рішення

**Із змінами і доповненнями, внесеними
постановами пленуму Вищого господарського суду України
від 17 жовтня 2012 року № 10,
від 10 липня 2014 року № 6**

Відповідно до пункту 6 частини другої статті 36 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" пленум Вищого господарського суду України **постановляє:**

З метою забезпечення правильного і однакового застосування господарськими судами норм Господарського процесуального кодексу України (далі - ГПК) у прийнятті судових рішень пленум Вищого господарського суду України вважає за необхідне дати такі роз'яснення.

1. На підставі статті 124 Конституції України, частини першої статті 4⁵, частини першої статті 84 ГПК судові рішення ухвалюються іменем України і є обов'язковими до виконання на всій її території.

Рішення з господарського спору повинно прийматись у цілковитій відповідності з нормами матеріального і процесуального права та фактичними обставинами справи, з достовірністю встановленими господарським судом, тобто з'ясованими шляхом дослідження та оцінки судом належних і допустимих доказів у конкретній справі.

Рішення має бути викладено чітко, зрозуміло, грамотно (тобто не містити граматичних і стилістичних помилок, виправлень).

2. Рішення господарського суду має ґрунтуватись на повному з'ясуванні такого:

- чи мали місце обставини, на які посилаються особи, що беруть участь у процесі, та якими доказами вони підтверджуються;

- чи не виявлено у процесі розгляду справи інших фактичних обставин, що мають суттєве значення для правильного вирішення спору, і доказів на підтвердження цих обставин;

- яка правова кваліфікація відносин сторін, виходячи з фактів, установлених у процесі розгляду справи, та яка правова норма підлягає застосуванню для вирішення спору.

З огляду на вимоги частини першої статті 4 ГПК господарський суд у прийнятті судового рішення керується (та відповідно зазначає у ньому) не лише тими законодавчими та/або нормативно-правовими актами, що на них посилалися сторони та інші учасники процесу, а й тими, на які вони не посилалися, але якими регулюються спірні правовідносини у конкретній справі (якщо це не змінює матеріально-правових підстав позову).

3. Рішення може прийматися тільки тим суддею (суддями), який брав участь у розгляді справи з його початку. В разі необхідності заміни судді в процесі розгляду справи або додаткового введення судді (суддів) до складу суду розгляд справи з огляду на встановлений пунктом 3 частини четвертої статті 47 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" принцип незмінності судді слід починати спочатку. При цьому заново розпочинається й перебіг передбачених статтею 69 ГПК строків вирішення спору, а його подальше продовження новим (зміненим) складом суду здійснюється у випадках і в порядку, передбачених частиною третьою цієї статті.

4. Господарським судам слід виходити з того, що рішення може ґрунтуватись лише на тих доказах, які були предметом дослідження і оцінки судом. При цьому необхідно мати на увазі, що згідно зі статтею 43 ГПК наявні докази підлягають оцінці у їх сукупності і жодний доказ не має для господарського суду задалегідь встановленої сили.

Відхиляючи будь-які доводи сторін чи спростовуючи подані стороною докази, господарські суди повинні у мотивувальній частині рішення навести правове обґрунтування і ті доведені фактичні обставини, з огляду на які ці доводи або докази не взято до уваги судом. Викладення у рішенні лише доводів та доказів сторони, на користь якої приймається рішення, є порушенням вимог статті 42 ГПК щодо рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом.

5. Господарські суди повинні дотримуватись передбаченої статтями 84, 86 ГПК структури та послідовності викладення рішення (вступна, описова, мотивувальна та резолютивна частини).

Про зміну сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі, своїх процесуальних позицій у порівнянні з позовною заявою, відзивом на неї, клопотанням тощо слід зазначати в описовій частині рішення.

6. За наявності у справі третіх осіб у вступній та описовій частинах рішення згідно зі статтями 26 та 27 ГПК повинен бути точно визначений їх процесуальний статус - з самостійними вимогами щодо предмета спору чи без таких, а в останньому випадку - на чий стороні вони виступають (позивача чи відповідача). У залежності від цього слід формулювати мотивувальну та резолютивну частини рішень.

7. Зміна предмета або підстав позову за заявою позивача допустима лише до початку розгляду господарським судом справи по суті та якщо при цьому не порушено процесуальних прав відповідача, передбачених статтями 22 і 23 ГПК, і відповідачеві було надано можливість подання доказів щодо

нового предмета або підстав позову та наведення його доводів у судовому засіданні. Волевиявлення позивача повинно викладатись у письмовій формі.

Про зміну предмета або підстав позову, збільшення або зменшення розміру позовних вимог, якщо відповідну заяву прийнято господарським судом, зазначається в описовій частині рішення, і подальший виклад рішення, в тому числі його резолютивної частини, здійснюється з урахуванням такої заяви. При цьому у господарського суду відсутні підстави для припинення провадження у справі в частині, на яку зменшився розмір позовних вимог.

У зв'язку із збільшенням позивачем розміру позовних вимог відповідач вправі вимагати відкладення розгляду справи (у межах строків вирішення спору, передбачених статтею 69 ГПК) для подання відповідних доказів, але лише в тому випадку, коли таке збільшення обґрунтовується обставинами, про які не було зазначено в позовній заяві, та/або доказами, відсутніми у матеріалах справи.

8. У разі необхідності в мотивувальній частині рішення суд може зазначити про урахування ним:

рішення Конституційного Суду України про офіційне тлумачення Конституції та законів України, які підлягають застосуванню в даній справі, а також рішення про відповідність Основному Закону України нормативно-правових актів, зазначених у пункті 1 частини першої статті 150 Конституції України, якими сторони обґрунтовують свої вимоги або заперечення;

прийнятих відповідно до Конституції України і Закону України "Про судоустрій і статус суддів" постанов пленуму Вищого господарського суду України;

рішення Верховного Суду України, прийнятого за наслідками розгляду заяви про перегляд судових рішень господарських судів з підстав, передбачених статтею 11116 ГПК.

Якщо суд застосував у розгляді справи як джерело права Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод і практики Європейського суду з прав людини (стаття 17 Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини"), то про це також зазначається в мотивувальній частині рішення.

9. Резолютивна частина рішення ні за яких умов не повинна викладатись альтернативно (наприклад: стягнути з відповідача певну суму або в разі відсутності коштів на його рахунку звернути стягнення на належне йому майно). У випадку, коли такі альтернативні вимоги містяться у позовній заяві, господарському суду слід ухвалою зобов'язати позивача визначитись з предметом позову і вирішувати спір у залежності від характеру зобов'язань відповідача. Якщо позивачем не виконано відповідних вимог суду у встановлений останнім строк, суд може вжити щодо позивача заходів, передбачених пунктом 5 статті 83 ГПК, та/або залишити позов без розгляду на підставі пункту 5 частини першої статті 81 названого Кодексу.

У резолютивній частині рішення має бути остаточна відповідь щодо усіх вимог, які були предметом судового розгляду.

При цьому господарські суди повинні зазначати:

9.1. у рішеннях за позовами про витребування майна чи про визнання права власності на майно - найменування майна, місце його знаходження (у спорі про передачу майна), строк виконання відповідних дій та/або про видачу наказу про примусове виконання рішення;

9.2. у рішеннях щодо кількох відповідачів - як вирішено спір щодо кожного з них (з урахуванням вимог частини другої статті 18 Закону України "Про виконавче провадження");

(підпункт 9.2 пункту 9 у редакції постанови пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. № 10)

9.3. у рішеннях про визнання недійсними установчих документів суб'єктів господарювання, припинення діяльності юридичних осіб та скасування їх державної реєстрації - про покладення на їх учасників або органи, уповноважені установчими документами приймати рішення про ліквідацію відповідних юридичних осіб, обов'язку щодо проведення ліквідації юридичної особи. Копії таких рішень слід надсилати учасникам юридичної особи або зазначеному органу; крім того, відповідно до частини першої статті 105 Цивільного кодексу України суд протягом трьох робочих днів з дати прийняття рішення, пов'язаного з припиненням юридичної особи, зобов'язаний письмово повідомити орган, що здійснює державну реєстрацію, шляхом надіслання йому копії відповідного рішення;

9.4. у рішеннях про часткове задоволення майнових вимог, у тому числі в разі зменшення розміру неустойки згідно з пунктом 3 статті 83 ГПК, - про відмову в позові в решті вимог, припинення провадження або залишення без розгляду позову у цій частині;

9.5. у рішеннях, якими надано відстрочку або розстрочку виконання (пункт 6 статті 83, стаття 121 ГПК), - конкретні терміни їх виконання;

9.6. в ухвалах зі справ, у яких сторони досягли мирової угоди (частина четверта статті 78, частина четверта статті 121 ГПК), - про затвердження такої угоди з наведенням її повного тексту та про припинення провадження у справі;

9.7. у рішенні про визнання недійсним акта - його номер і дату видання, назву (за наявності), найменування органу, що видав цей акт, а в разі визнання акта частково недійсним - також його конкретний пункт, абзац, частину, що визнається недійсною;

Визнаючи повністю або частково недійсним акт державного чи іншого органу, який доведено до відома та/або виконання певного кола юридичних чи фізичних осіб (крім самого позивача), що спричинило порушення прав чи завдало шкоди охоронюваним законом інтересам позивача, господарський суд на вимогу позивача зобов'язує відповідача повідомити про резолютивну частину рішення зі справи тих же осіб і у той самий спосіб, яким до них було

доведено цей акт, або в інший прийнятний для позивача спосіб та подати господарському суду докази такого повідомлення. При цьому в рішенні мають бути зазначені строки (терміни) як вчинення позивачем відповідних дій після набрання рішенням законної сили, так і подання суду згаданих доказів;

9.8. у рішенні зі спору, що виник при укладенні або зміні договору, - рішення з кожної спірної умови договору у вигляді конкретного формулювання відповідної умови (розділу, пункту, підпункту) договору;

9.9. у рішенні про спонукання укласти договір - умови, на яких сторони зобов'язані укласти договір, з посиланням на поданий позивачем проект цього договору, наприклад: "Вважати договір (найменування договору) укладеним на умовах поданого (найменування позивача) проекту цього договору", а в разі необхідності - з викладенням у рішенні умов (пунктів) договору повністю або в певній частині.

Якщо ж умови (пункти) поданого позивачем проекту договору судом прийнято лише в певній частині, то решта умов (пунктів), до яких вносяться зміни порівняно з проектом, викладається в резолютивній частині судового рішення;

9.10. у рішенні про вчинення певних дій або про припинення певних дій - відповідний припис, наприклад: "Такому-то звільнити таке-то приміщення (із зазначенням його найменування, місцезнаходження згідно з поштовою адресою, площею)", "Такому-то припинити такі-то дії, які перешкоджають доступу такого-то у приміщення (із зазначенням тих же даних про приміщення)", строк виконання відповідних дій та/або про видачу наказу про примусове виконання рішення;

9.11. у рішеннях зі справ, у яких мало місце відновлення процесуальних строків, про це зазначається у мотивувальній частині рішення;

9.12. у рішеннях про звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження (іпотеки) - дані, визначені в частині другій статті 25 Закону України "Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень" і в частині першій статті 39 Закону України "Про іпотеку";

9.13. у рішеннях зі спорів, пов'язаних із стягненням грошових сум, - зокрема, дані, визначені в пункті 3 частини першої статті 18 Закону України "Про виконавче провадження". У зв'язку з цим господарським судам слід враховувати таке:

9.13.1. Відповідні дані зазначаються згідно з поданою до господарського суду позовною заявою.

9.13.2. За відсутності у позовній заяві даних про найменування (ім'я) стягувача і боржника, їх місцезнаходження (місце проживання), ідентифікаційний код (індивідуальний ідентифікаційний номер) тощо необхідні відомості господарському суду слід витребувати у позивача і відповідача згідно з пунктом 4 статті 65 ГПК. Якщо позивачем не подані

витребувані відомості, господарський суд залишає позов без розгляду на підставі пункту 5 частини першої статті 81 ГПК.

Залежно від конкретних матеріалів і обставин справи в наказі господарського суду можуть бути зазначені банківські рахунки в національній або іноземній валюті, а також реєстраційні рахунки.

10. Результати розгляду господарським судом заяв (клопотань) учасників судового процесу повинні зазначатися в мотивувальній, а не в резолютивній частині рішення суду, прийнятого по суті справи, за винятком тих випадків, коли суд вирішує питання про вжиття заходів до забезпечення позову (статті 67, 68 ГПК), відстрочку або розстрочку виконання рішення (стаття 121 ГПК).

11. З огляду на приписи статті 85 ГПК щодо строку складання повного рішення та моменту набрання ним чинності і положення статті 93 ГПК щодо строків подання апеляційної скарги важливе значення має не лише дата оголошення рішення, але й дата складання (підписання) повного рішення (оформленого відповідно до статті 84 ГПК). Отже, якщо в судовому засіданні проголошувалися лише вступна та резолютивна частини рішення, то в повному рішенні неодмінно повинна зазначатися дата його складання (підписання).

Відповідна позначка має вміщуватися в тексті рішення до підпису судді (підписів суддів) і мати такий вигляд: "Повне рішення складено (дата)". При цьому згідно з частиною третьою статті 50 ГПК саме з дня, наступного після такої дати, обчислюється строк надсилання рішення, передбачений статтею 87 ГПК, а також частиною четвертою статті 105 та частиною четвертою статті 11111 названого Кодексу.

У разі якщо повний текст судового рішення було складено в день проголошення вступної та резолютивної частини цього рішення, в тексті повного рішення також зазначається відповідна дата, а оформлені окремим процесуальним документом вступна та резолютивна частини рішення приєднуються до матеріалів справи.

12. Ухвали господарських судів набирають законної сили в день їх винесення, якщо інше не передбачено законом (зокрема, частинами п'ятою та шостою статті 12211 ГПК).

13. Прийняття додаткового рішення (стаття 88 ГПК) за заявою сторони, прокурора, який брав участь у процесі, або за ініціативою суду здійснюється, як правило, тим же суддею (складом суду), що приймав первісне рішення, за винятком випадків, коли це неможливо з об'єктивних причин (звільнення судді, відсутність його у зв'язку з відпусткою, захворюванням тощо).

Про відхилення заяви сторони чи прокурора щодо прийняття додаткового рішення виносяться ухвала (стаття 86 ГПК).

Додаткове рішення і ухвала про відхилення заяви щодо його прийняття можуть бути оскаржені у порядку, передбаченому розділами XII і XIII ГПК. Якщо на рішення суду подано апеляційну або касаційну скаргу і водночас

подано заяву про прийняття додаткового рішення, суд повинен спочатку розглянути відповідну заяву, а потім надіслати справу для перегляду до суду вищої інстанції.

Господарським судам слід мати на увазі, що прийняття додаткового рішення допустиме виключно з підстав, передбачених статтею 88 ГПК. Якщо порушується питання про прийняття додаткового рішення з інших підстав, суд ухвалою відмовляє в задоволенні заяви. Порушення вимог цієї статті тягне за собою зміну або скасування додаткового рішення в апеляційному чи у касаційному порядку (пункт 4 частини першої статті 104, стаття 11110 ГПК).

14. ГПК не встановлює будь-яких обмежень строків подання заяв про прийняття додаткового рішення, виправлення чи роз'яснення його. Тому при розгляді цих заяв господарським судам слід керуватись тими статтями ГПК, які регламентують відповідні строки щодо основного рішення.

15. Вирішуючи питання щодо розгляду заяв про прийняття додаткового рішення, господарські суди повинні враховувати, в якому порядку розглядалася справа, зокрема, за участю однієї чи обох сторін або за їх відсутності, а також з обставин справи, доводів, наведених у заяві, тощо. При цьому додаткові докази судом не приймаються і оцінка їх не здійснюється.

У залежності від конкретних обставин справи суд може призначити відповідну заяву до розгляду в судовому засіданні, повідомивши учасників судового процесу про час і місце його проведення.

16. Додаткове рішення підлягає перегляду за правилами ГПК. Суди апеляційної і касаційної інстанцій не вправі перевіряти законність і обґрунтованість первісного судового рішення за заявою, в якій йдеться про перегляд лише додаткового щодо нього рішення, та скасовувати чи змінювати первісне судове рішення за результатами перегляду додаткового рішення.

У разі ж оскарження первісного судового рішення, щодо якого було прийнято додаткове судове рішення, перегляду в сукупності з таким первісним судовим рішенням підлягає і додаткове судове рішення як похідне від первісного судового акта і його невід'ємна складова.

17. Вирішуючи питання про виправлення описок чи арифметичних помилок, допущених у судовому рішенні (рішенні, постанові або ухвалі), суд не вправі змінювати зміст судового рішення, він лише усуває неточності щодо встановлених фактичних обставин справи (наприклад, дати події, номеру і дати документа, найменування сторін, прізвища, імені, по батькові особи тощо), або мають технічний характер (тобто виникли у виготовленні тексту рішення).

Однак якщо неправильне визначення стягуваної суми, розміру присудженого до стягнення майна було наслідком застосування норм матеріального права, які не підлягали застосуванню, то про арифметичну помилку не йдеться, і підстави для виправлення такої помилки відсутні.

Виправлення рішення може бути здійснене як до, так і після набрання відповідним рішенням законної сили, - в тому числі й після перегляду його в апеляційному та в касаційному порядку, але лише в тій частині, в якій дане рішення залишено без змін.

Вирішення питань, пов'язаних з виправленням описок чи арифметичних помилок, не потребує обов'язкового розгляду в судовому засіданні з викликом сторін. Відповідні процесуальні дії оформлюються ухвалами, які надсилаються учасникам судового процесу у встановленому законом порядку.

18. Роз'яснення рішення або виправлення в ньому описок чи арифметичних помилок здійснюється тим же суддею (складом суду), що приймав первісне рішення, за винятком випадків, про які йдеться в абзаці першому пункту 13 цієї постанови.

Здійснюючи роз'яснення судового рішення, суд викладає більш повно і зрозуміло ті частини рішення, розуміння яких викликає труднощі, не вносячи змін до рішення по суті і не торкаючись тих питань, які не були предметом судового розгляду. Якщо фактично порушується питання про зміну рішення, або про внесення до нього нових даних, або про роз'яснення мотивів прийняття рішення, або фактично про встановлення чи зміну способу і порядку виконання рішення, господарський суд відмовляє в роз'ясненні рішення.

Роз'яснено може бути лише таке судове рішення, яке набрало законної сили та не скасоване на момент звернення по його роз'ясненню. В іншому разі господарський суд відмовляє в його роз'ясненні, а якщо рішення скасовано в певній частині, - роз'яснює його в тій частині, в якій рішення залишено без змін (залишено в силі), а в решті відмовляє у роз'ясненні. Суд нижчої інстанції також не вправі роз'яснювати судові рішення суду вищої інстанції, в тому числі про зміну чи скасування рішення суду нижчої інстанції.

Про відмову в роз'ясненні рішення виноситься ухвала, яка може бути оскаржена.

(пункт 17 замінено пунктами 17 та 18 згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 10.07.2014 р. № 6, у зв'язку з цим пункти 18 - 21 вважати пунктами 19 - 22)

19. Згідно із статтями 101 і 1119 ГПК апеляційна і касаційна інстанції вправі прийняти додаткове рішення, роз'яснити чи виправити його лише стосовно прийнятих ними процесуальних документів, але не рішень, прийнятих у першій інстанції.

20. З урахуванням того, що згідно зі статтями 26 і 27 ГПК правами сторони користуються треті особи, останні також можуть звертатися до господарського суду з заявами, про які йдеться у статтях 88 і 89 названого Кодексу.

21. Господарським судам слід також мати на увазі, що практично не виключено звернення державного або іншого органу, на який покладено

виконання рішення, із заявою про роз'яснення чи виправлення рішення господарського суду. У такому випадку питання про задоволення або відхилення цієї заяви необхідно вирішувати з урахуванням характеру допущеної помилки чи описки та їх впливу на можливість виконання рішення.

22. Визнати таким, що втратило чинність, роз'яснення президії Вищого арбітражного суду України від 10.12.96 № 02-5/422 "Про судові рішення" (з подальшими змінами і доповненнями).

Голова Вищого
господарського суду України

(підпис)

В. Татьков

Секретар пленуму Вищого
господарського суду України

(підпис)

Г. Кравчук